
OJ LEPA MOJA REZIJA

80 let Milka Matičetovega

210

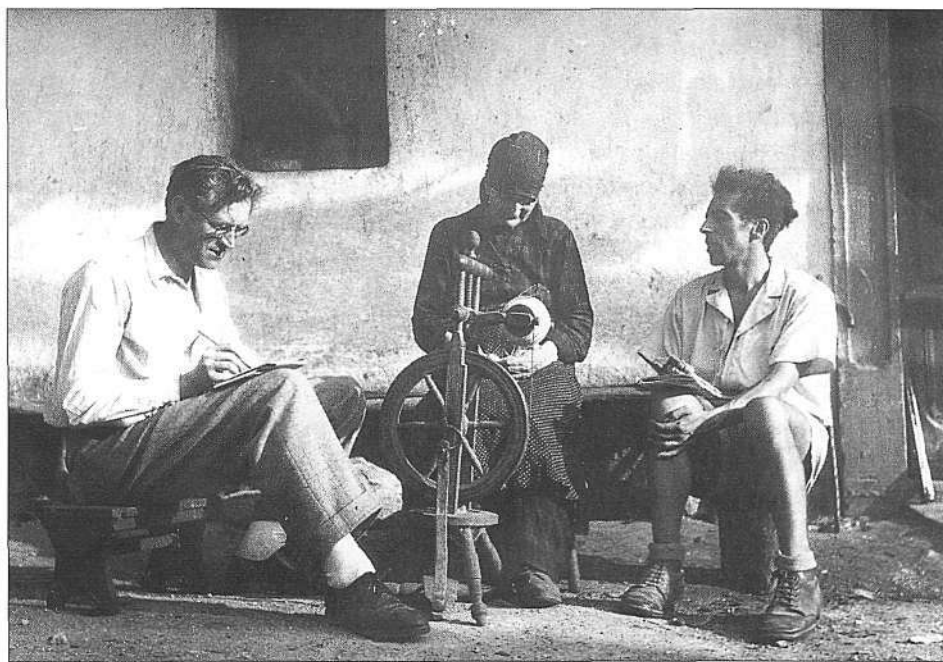
“Oj lepa moja Rezija, / kako ti lepe gore imaš!” / Al Milku je posebno všeč / prav gora ta Kaninova, / robovi strmi so mu všeč, / veliki doli prav tako, / ob rožicah kaninovitih / rumene še pogačice, / pa zraven kakšna šmarnica / in vsake vrste pesmice.

Tako se glasi nekaj pristrčnih stihov, prevedenih v knjižni jezik iz pesmi, ki jo je rezijanska pevka Cirila Preščina zapela akademiku dr. Milku Matičetovemu, ko so ga na Ravanci imenovali za častnega občana Rezije. To je bil redek in dragocen dar, ki pa se je zdel slovenskim razumnikom, očaranim od njegovih knjig o zverincah in rožicah, in ob vedenju, da štejejo njegovi zapisi ustnega slovstva iz Rezije nad 3000 enot, kar nekako samoumeven.

Od takrat je minilo komaj pet let in letos že praznuje Matičetov osemdesetletnico rojstva. V naši zavesti je tesno povezan zlasti z Rezijo, to presunljivo lepo slovensko gorsko dolino, ki mu je neizčrpen rudnik ustnega slovstva od leta 1962, ko jo je začel sistematično raziskovati. Čeprav je prizadevno delal tudi v drugih slovenskih pokrajinah, je v znanstvenem svetu kajpak bolj znan po rezultatih raziskav pripovednih motivov, ki jim primerjalno prostorsko sledi po številnih evropskih deželah in časovno do antičnega sveta (sežgani in prerojeni človek, razmejitveni tek, godec pred peklom, opijanjeni divji mož, Prometejev in Odisejev motiv in drugo) ter po ugotovitvah o slovenskih bajnih bitjih (Škopnjek, Duhovin, Godovčičaci, Čas in druga). Vendar je celotno njegovo strokovno in znanstveno delo tematsko zelo pestro in številno; šteje nad poltristo bibliografskih enot, od katerih je skoraj tretjina objavljena v inozemskih publikacijah. Ustreza široki erudiciji, obzorju in zlasti zanimanju; zdi se, da kot čebela leta na zelo različne cvetove. Med znanstveno najplodnejšim zanimanjem naj omenim samo imena. Za narciso je na Slovenskem nabral nad sto imen, kar spričuje izjemen estetski odnos podeželskega prebivalstva do te cvetice, ker je z utilitarnega vidika nekoristna; podobno je bera več kot poldrugsto slovenskih zvezdnih imen odprla nov pogled na odnose do neba. Temeljno vodilo mu je kriterij znanstvene resnice, kar ga vodi tudi v polemike; tako je npr. že pred več kot pol stoletja zavrnil zemljepisno etnično omejeno substratno razlago pripovednih motivov, podobno je ovrgel romantična mitologiziranja o poprtniku,

o Kurentu kot bajnem bitju, izven strokovnih krogov je ironično reagiral na narodnjaško motivirane diletantske etnogenetske fantazije o Slovenetih. V standardno obzorje slovenskega družboslovnega oziroma humanističnega izobraženstva trdno sodijo trije sintetični pregledi, ki jih je Matičetov napisal o slovenskih ljudskih ugankah, pregovorih in prozi, o bajnih bitjih na Slovenskem in o etnografiji in folklori zahodnih Slovencev.

Slednji pregled je Matičetov objavil leta 1948, ko je delal v muzeju; ker je kot muzealec manj znan, naj v nekaj vrsticah omenim tudi to plat njegovega dela in izobrazbenega profila. Septembra 1945 je bil nastavljen kot kustos pripravnik v Etnografskem muzeju v Ljubljani. Tedaj je bil 26 let star, v Padovi diplomirani filolog. Naenkrat je bil postavljen pred odgovorne naloge kustosa; reševal jih je skupaj z Borisom Orlom, ki je prav tedaj postal vršilec dolžnosti muzejskega ravnatelja. Te naloge sta opravljala za celotno muzejsko zbirko, ki je zajemala muzealije, pričevalne za številna in zelo različna področja. Delo kustosa oz. kustosinje je nasploh silno kompleksno: obsega skrbništvo za materialno, pravno in moralno varstvo, evidenco in dokumentiranje muzealij ter dopolnjevanje zbirke. Ob tem je potrebno omogočiti raziskovalcem dostop do muzealij in njihovo razstavljanje. Da je takšno delo sploh mogoče zadovoljivo opravljati, je treba seveda nenehno slediti rezultatom v znanstveni literaturi, raziskovati muzealije in področja, za katera so pričevalna, treba si je pridobivati obsežna antikvarna znanja o objektih in vsaj temeljna tehnična znanja o muzejskem deponiranju, transportiranju, konserviranju, restavriranju, prepariranju, razstavljanju in dokumentalistiki. Naša muzealca sta se natanko zavedala odgovornosti in zahtevnosti muzejskega dela. Zlahka si predstavljamo njune hude težave; tedaj ni bilo skoraj

Dr. Milko Matičetov in dr. Radoslav Hrovatin z informatorko na Polici l. 1949 (fototeka SEM).

nobenega denarja za muzejske stroške, bilo pa je tudi hudo pomanjkanje najnujnejšega, kot so papir in svinčniki.

212

Mnogo boljše je bilo z znanjem. Dober kustos je vedno tudi raziskovalec in Matičetov je že kot gimnazijec hodil po rodnem Krasu z odprtimi očmi in radovednostjo raziskovalca; poznal je že nekaj ustnega slovstva in marsikaj iz kulture Kraševcev sploh; v muzejski knjižnici pa je takoj postal domač. Rast njegovega muzejskega izobraževanja odraža obstoječa inventarizacija muzealij, ki vsebuje etnološko in muzealno relevantne podatke; opravljal jo je kmalu po prihodu v muzej. Inventariziral je nekaj muzealij, ki sta jih največ pridobila skupaj z Orlom. To so: 78 tekstilnih kosov oziroma delov noš, 26 kosov keramike, 24 pletarskih in suhorobarskih izdelkov, 12 miklavževskih in božičnih papirnih reliefnih podob, 7 poljedelskih oziroma kmečkih orodij, 5 mask, 4 tobačne pipe in 1 cigarni ustnik, 4 votivi, 3 lesene plastike, 2 dožnjeka, 1 sani in 1 kamnit možnar; ob tem pa še muzealije izjemno pomembne in redke pričevalnosti: gambela s Ptujskega polja, ženitovanjska krona iz Nove vasi, voz s križevatimi kolesi iz Ortneka, pletena krošnja z letnico 1825 iz Ortneka, poslikana vrata z letnico 1782 iz Vodice in čupa, deblak slovenskih morskih ribičev iz Nabrežine. Seveda je muzej pridobil še neprimerno več drugih predmetov, toda inventarizacijo so prevzeli drugi, čeprav je Matičetov muzealije še pridobil in študiral. Nenavadno muzejsko zrelost kaže omenjeni pregled etnografije in folklore zahodnih Slovencev, ki je presenetljivo izčrpen in zajema dobro orientacijo tudi med predmeti, ki so lahko muzealije; izšel je v prvem letniku Slovenskega etnografa leta 1948, napisan pa je bil že dve leti prej. Seveda pa je prava ljubezen Matičetovega ustno slovstvo. Tudi kot muzealec, udeleženec skupinskih terenskih ekip, se je posvečal predvsem zapisovanju pesništva in pripovedništva, kategorije, ki je za ekipne udeležence pomenila ljudske pesnike, pesmi, pregovore, uganke, pravljice, pripovedke, šaljive prigode, ljudske napise, ljudsko dramatiklo in ljudski jezik. Sicer pa Matičetov poskuša postavljati stvaritve ustnega slovstva v življenjsko okolje, ko se pripoveduje in poje, in zato sploh ne misli, da je mogoče ostro razmejevati folkloristiko in etnologijo, ki so jo v njegovih muzejskih časih imenovali etnografija. Med letoma 1948 in 1951 se je udeležil sedmih muzejskih terenskih ekip; aprila 1952 je odšel v službo na Inštitut za slovensko narodopisje, vendar se je udeležil še petih ekip. Podobno je skupaj z Borisom Orlom kot muzejski uslužbenec uredil štiri letnike Slovenskega etnografa; kot član Inštituta pa spet skupaj z Orlom še enajst letnikov tega pomembnega glasila. Seveda pa je tedaj veljalo, da je to "osrednje strokovno glasilo vseh raziskovalcev slovenske ljudske kulture"; strokovni interesi so daleč prevladovali nad formalističnimi pomisleki. Matičetov ima važen uredniški delež tudi pri zborniku *Traditiones*; uredil je dvanajst letnikov te publikacije, ki tvori skupaj z obema *Etnologoma* in Slovenskim etnografom poglobljeni tezavrus etnologije in folkloristike Slovencev.

Jubilantov opus je pretkan z radostmi odkrivanja in ustvarjanja; želimo mu še mnogo takšnega dela.

Gorazd Makarovič